

PROTECȚIA DREPTURILOR ECONOMICE ÎN JURISPRUDENȚA CONSTITUȚIONALĂ A ROMÂNIEI ȘI A REPUBLICII MOLDOVA

Marieta SAFTA

Doctor în drept, profesor, Universitatea Titu Maiorescu,

București, România

e-mail: marieta.safta@prof.utm.ro

<https://orcid.org/0000-0001-5638-7708>

Veaceslav ZAPOROJAN

Doctor în drept, conferențiar universitar, Academia de Studii Economice din Moldova,

Chișinău, Republica Moldova

e-mail: zaporojan.veaceslav@ase.md

<https://orcid.org/0000-0002-8906-9789>

Prezentul studiu examinează protecția drepturilor social-economice, garantate de constituție, precum și unele repere ale procesului de control constituțional al normelor stabilite de jurisprudența constituțională a curților constituționale din România și Republica Moldova, respectiv coordonatele jurisprudenței constituționale, cu referire la unele dintre principiile constituționale la care s-a raportat cel mai frecvent analiza constituționalității în domeniul economic. Studiul a analizat în principal acea latură a procesului de constituționalizare a dreptului economic în ambele state, constând în înlăturarea interpretării actelor normative contrare prevederilor constituționale. Concluziile la care s-a ajuns în procesul de studiu se bazează pe o selecție de jurisprudență considerată relevantă, privind libertatea economică ca un corolar al dreptului la proprietate privată, iar prin controlul constituționalității nu numai că sunt excluse normele neconstituționale din legislație, dar se instaurează și procesul de constituționalizare, care trebuie respectat în cadrul procesului legislativ al parlamentelor în domeniul drepturilor social-economice.

În jurisdicțiile constituționale ale ambelor state, nu numai că pot fi sancționate normele legislative ca neconstituționale, dar pot fi eliminate și interpretările prevederilor legale contrare normelor constituționale care, garantează drepturile social-economice. Progresul procesului de control al constituționalității în ceea ce privește garanțiile constituționale ale drepturilor social-economice corespunde tendințelor de creștere a rolului instanțelor constituționale în sistemele de drept ale ambelor state.

Cuvinte-cheie: constituționalitatea dreptului economic, controlul constituționalității, decizii de admitere, decizii și hotărâri interpretative, accesibilitatea și previzibilitatea legii, drept economic.

PROTECTION OF ECONOMIC RIGHTS IN THE CONSTITUTIONAL JURISPRUDENCE OF ROMANIA AND THE REPUBLIC OF MOLDOVA [14]

This study examines the protection of human economic rights, guaranteed by the constitution, as well as some landmarks of the process of constitutional control of the norms established by the constitutional jurisprudence of the constitutional courts of Romania and the Republic of Moldova, respectively the coordinates of constitutional

jurisprudence, with reference to some of the constitutional principles to which the constitutionality analysis in the economic field was most frequently reported. The research mainly analyzed that side of the process of constitutionalization of economic law in both states, consisting in the removal of the interpretation of normative acts contrary to constitutional provisions. The conclusions reached in the study process are based on a selection of jurisprudence considered relevant, regarding economic freedom as a corollary of the right to private property, and through the control of constitutionality, not only are unconstitutional norms excluded from legislation, but the constitutionalization process is also established, which must be respected within the legislative process of parliaments in the field of economic rights.

In the constitutional jurisdictions of both states, not only are legislative norms sanctioned as unconstitutional, but also interpretations of legal provisions contrary to constitutional norms that guarantee economic rights are eliminated. The progress of the process of control of constitutionality in terms of constitutional guarantees of economic rights corresponds to the trends of increasing the role of constitutional courts in the legal systems of both states.

Keywords: *constitutionalization of economic law, constitutionality control, admission decisions, interpretative decisions and rulings, accessibility and predictability of the law, economic law.*

PROTECTION DES DROITS ÉCONOMIQUES DANS LA JURISPRUDENCE CONSTITUTIONNELLE DE LA ROUMANIE ET DE LA RÉPUBLIQUE DE MOLDOVA

La présente étude examine la protection des droits socio-économiques garantis par la Constitution, ainsi que certains repères du processus de contrôle de constitutionnalité des normes, tels qu'établis par la jurisprudence constitutionnelle des Cours constitutionnelles de Roumanie et de la République de Moldova. Elle analyse également les coordonnées de cette jurisprudence, en se référant à certains des principes constitutionnels les plus fréquemment invoqués dans l'examen de la constitutionnalité en matière économique. La recherche a principalement porté sur l'un des aspects du processus de constitutionnalisation du droit économique dans les deux États, consistant en l'écartement des interprétations des actes normatifs contraires aux dispositions constitutionnelles. Les conclusions dégagées à l'issue de l'étude reposent sur une sélection de jurisprudence jugée pertinente, relative à la liberté économique en tant que corollaire du droit de propriété privée. Ainsi, par le contrôle de constitutionnalité, non seulement les normes inconstitutionnelles sont exclues de la législation, mais il s'instaure également un processus de constitutionnalisation qui doit être respecté dans le cadre du processus législatif des parlements en matière de droits socio-économiques.

Dans les juridictions constitutionnelles des deux États, non seulement les normes législatives peuvent être sanctionnées comme inconstitutionnelles, mais peuvent également être écartées les interprétations des dispositions légales contraires aux normes constitutionnelles garantissant les droits socio-économiques. L'évolution du contrôle de constitutionnalité en ce qui concerne les garanties constitutionnelles des droits socio-économiques correspond aux tendances visant à renforcer le rôle des juridictions constitutionnelles au sein des systèmes juridiques des deux États.

Mots-clés: *constitutionnalisation du droit économique, contrôle de constitutionnalité, décisions d'admission, décisions et arrêts interprétatifs, accessibilité et prévisibilité de la loi, droit économique.*

ЗАЩИТА ЭКОНОМИЧЕСКИХ ПРАВ В КОНСТИТУЦИОННОЙ ЮРИСПРУДЕНЦИИ РУМЫНИИ И РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

В данном исследовании рассматриваются вопросы защиты экономических прав человека, гарантированных Конституцией, а также некоторые ориентиры процесса конституционного контроля за соблюдением норм, установленных конституционной юриспруденцией конституционных судов Румынии и Республики Молдова, соответственно координат конституционной юриспруденции, с отсылкой к некоторым конституционным

принципам, к которым был приведен анализ конституционности в экономической сфере. В основном в исследовании проанализирована та сторона процесса конституционализации экономического права в обоих государствах, заключающаяся в устранении толкования нормативных актов, противоречащих конституционным положениям. Выводы, сделанные в процессе исследования, основаны на подборке признанных актуальными судебных решений, рассматривающих экономическую свободу как следствие права на частную собственность, и посредством контроля за конституционностью не только исключаются из законодательства неконституционные нормы, но и налаживается процесс конституционализации, который должен соблюдаться в рамках законодательного процесса парламентов в области экономических прав.

В конституционных юрисдикциях обоих государств не только санкционируются законодательные нормы как неконституционные, но и исключаются толкования правовых положений, противоречащие конституционным нормам, гарантирующим экономические права. Ход процесса контроля конституционности с точки зрения конституционных гарантий экономических прав соответствует тенденциям повышения роли конституционных судов в правовых системах обоих государств.

Ключевые слова: конституционализация экономического права, контроль конституционности, решения о приеме, толковательные решения и постановления, доступность и предсказуемость права, экономическое право.

Introducere

Protecția drepturilor social-economice, garantate de constituție, precum și unele repere ale procesului de control constituțional al normelor stabilite de jurisprudența constituțională a curților constituționale din România și Republica Moldova reprezintă obiectul de studiu al prezentei cercetări. Baza studiului efectuat reprezintă cadrul constituțional al României [2] și Republicii Moldova [1], care asigură statutul și regimul politic de state de drept, democratice și sociale. Drept urmare al acestor garanții, constituțiile au stabilit constituționale de protecție a drepturilor sociale și economice.

Consacrarea și garantarea constituțională a drepturilor fundamentale

Constituțiile ambelor state stabilesc că atât România, cât și Republica Moldova sunt state de drept, democratice și sociale. Aceste elemente ale statutului constituțional al statelor întrunesc o funcție axiologică și hermeneutică; susțin interpretarea prin prisma lor a întregului catalog de drepturi fundamentale; stabilesc obligațiile pozitive ale statului în privința tuturor categoriilor de drepturi ale omului, inclusiv

celor social-economice și astfel se prezintă permanent supreme în dezbaterile și preocupările legislative și de politici publice.

Relevant în conturarea cadrului constituțional al drepturilor sociale și economice sunt și normele constituționale care asigură la nivel fundamental și suprem că sunt state în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate.

Garanțiile constituționale a drepturilor fundamentale dispun de bază supremă și în baza principiului din legile supremă privind caracterul prioritar al reglementărilor internaționale în domeniul drepturilor omului. O primă consecință al acestui principiu îl privește pe legiuitor, care dispune de obligația verificării proiectelor de legi, care la deliberare să fie corelate cu tratatele internaționale, la care statul este parte. O altă îndatorire în baza acestui principiu privește deja autoritățile publice, fiind obligate să manifeste atenție sporită în observarea corelației dintre prevederile actului internațional și al legislației naționale, ele având competența de a negocia, încheia și ratifica tratatele internaționale,

iar în situații mai dificil de depășit să solicite și să aplice rezerve sau declarații.

Constituțiile ambelor state mai consacră și garantează drepturile și libertățile prin prisma principiilor caracterului de excepție al constrângerii exercițiului unor drepturi sau libertăți, accesului liber la justiție, egalității în drepturi și libertăți, al universalității și altor principii expres consacrate constituțional, în baza cărora în procedurile de aplicare a dreptului, a justiției de drept comun și, în special, al justiției constituționale sunt interpretate corect și constituțional garanțiile drepturilor și libertăților omului.

Garanții constituționale de protecție a drepturilor sociale și economice

Raportat la catalogul drepturilor social-economice, prin prezentul studiu vom constata garanțiile constituționale ale drepturilor:

- Dreptul la învățătură – constituțiile consacrand învățământul general obligatoriu, gratuitatea învățământului de stat „în condițiile legii”, accesul la toate nivelurile educaționale și autonomia universitară;

- Accesul la cultură și libertatea creației – în baza căror norme statul asigură libertatea accesului la valori culturale și libertatea creației artistice, contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii, conservarea patrimoniului și susținerea identității culturale;

- Dreptul la ocrotirea sănătății – conform cărora un minim al asigurării medicale oferit de stat este gratuit, statul asumându-și obligația de a lua măsuri pentru sănătatea publică, ce se exprimă prin organizarea sistemului de asigurări de sănătate și a serviciilor medicale, precum și prin reglementarea și controlul profesiilor medicale;

- Dreptul la muncă și protecția socială a muncii – munca și protecția muncii la nivelul garanțiilor

constituționale în cadrul statului și societății nu poate fi îngădit, alegerea profesiei și a locului de muncă fiind liber. Constituția garantează salariul minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, egalitatea de remunerare pentru muncă egală și măsuri de protecție a muncii (securitate și sănătate, regimuri pentru condiții speciale);

- Interzicerea muncii forțate – constituțional fiind interzisă munca forțată, cu excepții strict și limitativ enumerate (de exemplu, îndatoriri militare sau civice), normele expuse completând nucleul libertății muncii;

- Dreptul la grevă – dreptul fiind recunoscut salariaților pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale, exercitat în condițiile legii, cu garanții pentru menținerea serviciilor esențiale;

- Dreptul la un nivel de trai decent, asistență și protecție socială – dreptul instituind statului obligația de a lua măsuri de dezvoltare economică și protecție socială pentru asigurarea unui nivel de trai decent. Sunt consacrate dreptul la pensie și la alte forme de asigurări sociale (asistență medicală și protecție pentru maternitate, boală, șomaj, accidente, handicap, vârstă, deces), „în condițiile legii”;

- Dreptul la familie – instituie garanții de protecție constituțională a familiei, căsătoriei și raporturilor părinte-copil obligă statul să susțină, prin politici adecvate, stabilitatea și responsabilitatea familială.

- Dreptul la protecția mamei, copiilor, tinerilor, copiilor orfani și persoanelor cu dizabilități – stabilind la nivelul legii supreme un regim special de protecție și asistență pentru mame copii și tineri, cu obligații instituționale privind dezvoltarea, participarea și protecția împotriva exploatarei și violenței. Statul garantează protecție specială și politici de egalizare a șanselor, vizând accesul la educație, muncă și viață comunitară, inclusiv prin adaptări rezonabile a persoanelor cu dizabilități.

Garantarea drepturilor sociale și economice în cadrul jurisdicției constituționale

Jurisprudența Curților Constituționale a României și Republicii Moldova referitoare la drepturile sociale și economice configurează un set coerent de principii ce armonizează marja de apreciere a legiuitorului cu exigențele Constituțiilor ambelor state referitoare la restrângerea exercițiului unor drepturi și libertăți și cu protecția „substanței” anumitor drepturi expres consacrate.

În Republica Moldova Curtea Constituțională a dezvoltat norma art.47 alin.(1) a Constituției, conform căreia statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcămintea, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare. [1] Curtea a stabilit, că „Fiind un drept complex, dreptul la un nivel de trai decent presupune ameliorarea continuă a condițiilor de viață, în care scop statul are sarcina de a asigura dezvoltarea durabilă și ascendentă a economiei și protecția socială progresivă a cetățenilor săi. Această obligație revine și membrilor societății, care prin activitatea zilnică trebuie să contribuie la creșterea economiei și, respectiv, a fondurilor de asigurări sociale” [9].

Controlând constituționalitatea normelor legale privind garanțiile sociale și economice ale unor categorii de salariați, prin Hotărârea nr.4 din 27 ianuarie 2000 Curtea Constituțională a Republicii Moldova a declarat neconstituționale unele prevederi ale actelor normative în redacția Legii nr.552-XIV din 28 iulie 1999, care încălcau drepturile de pensie ale judecătorilor, procurorilor, anchetatorilor Procuraturii și funcționarilor publici dobândite anterior în mod licit. În cadrul acestei hotărâri Curtea a stabilit, că „Dreptul cetățeanului la asigurarea cu pensie (pensie de bătrânețe, pentru vechime în muncă etc.) se află

în dependență directă de caracterul activității socialele prestate.” [10]

Pensiile pentru vechime în muncă ale judecătorilor, procurorilor și anchetatorilor Procuraturii, funcționarilor publici au fost obținute prin munca prestată de aceștia, prin exercitarea unor funcții speciale, de importanță majoră pentru societate. Interpretând normele constituționale privind garanțiile materiale și sociale ale categoriilor de salariați menționați din organele de drept, Curtea a constatat, că „Exercitarea obligațiilor profesionale de către persoanele, încălcarea de drepturi a cărora a fost contestată, este determinată de un risc sporit pentru sănătate și viață. Luând în considerare obligațiile majore, responsabilitatea sporită, riscul pe care îl comportă exercițiul atribuțiilor funcționale, ei trebuie să beneficieze de un sistem de garanții juridice certe, un tratament juridic adecvat, înlăturându-se privilegiile ori discriminările între cetățenii aflați în situații identice.” [11]

În jurisprudența mai recentă a Curții Constituționale a Republicii Moldova drept obiect al controlului de constituționalitate privind protecția drepturilor economice au fost și normele Codului muncii, stabilind condiții constituționale de protecție a dreptului la muncă. Astfel, la 22 iulie 2025, Curtea Constituțională a pronunțat Hotărârea nr. 9 privind excepțiile de neconstituționalitate a articolului 90 alin. (2) lit. a) din Codul muncii [12], prin care a declarat neconstituțional textul „într-o mărime care nu va depăși 12 salarii medii lunare ale salariatului”, constatând, că „norma contestată limitează dreptul la muncă al salariaților în favoarea respectării termenului legal de examinare a litigiilor de muncă și protejării dreptului de proprietate al angajatorilor.” [13].

Un jalon important privind evoluția în materia supusă cercetării este jurisprudența constituțională din perioada crizei bugetare din 2009, când Curtea Constituțională din România a fost chemată să apre-

cieze garanțiile constituționale ale drepturilor sociale. Curtea a stabilit constituționalitatea unor reduceri temporare ale salariilor în sectorul public, în măsura în care sunt legale, nediscriminatorii, proporționale, necesare și circumscrise în timp, legând explicit scopul de apărare a securității naționale de dimensiunea ei social-economică (Decizia nr.1414/2019) [4]. În același timp, a trasat o limită clară: cuantumul pensiilor stabilite potrivit principiului contributivității, care nu poate fi diminuat, nici măcar temporar, întrucât ar însemna afectarea substanței dreptului la pensie (Decizia nr. 872/2010) [5].

În anul 2025, atât România, cât și Republica Moldova se confruntă cu o nouă criză economică, drept urmare a crizei energetice ce a urmat în urma războiului din Ucraina, secetă severă în agricultură și o inflație ridicată, rezultând într-o recuperare anevoioasă, în timp ce în România, deși nu se anticipează o criză generală, inflația ar putea persista, iar piața imobiliară este afectată de costuri mai mari și concurență crescută.

O parte din aceste probleme de ordin social-economic sunt de ordin constituțional. Curtea Constituțională din România în prezent examinează și recent a amânat pentru data de 20 octombrie 2025 examinarea obiecției de neconstituționalitate a Legii pentru modificarea și completarea unor acte normative din domeniul pensiilor de serviciu. Sesizarea examinată a fost drept urmare a ședinței Secțiilor Unite a Înaltei Curți de Casație și Justiție, când judecătorii Înaltei Curți au decis, în unanimitate, sesizarea Curții Constituționale cu privire la legea care modifică regimul pensiilor. Judecătorii au ajuns la concluzia, că Legea încalcă nu mai puțin de 37 de decizii obligatorii ale Curții Constituționale și numeroase principii fundamentale ale statului de drept. Aprecierea constituționalității legii care prevede reducerea pensiilor magistraților la 70% din ultimul salariu net și creșterea graduală a vârstei de

pensionare de la 48 la 65 de ani pe parcursul a 10 ani a provocat analize contradictorii în societate drept urmare al posibilității pierderii fondurilor europene a căror acordare este condiționată de această reformă. În cazul pierderii acestor fonduri, 869 de milioane de euro, România ar trebui să îi primească prin Planul Național de Redresare și Reziliență (PNRR), dar care sunt blocați din luna mai a acestui an.

De altfel, problematica garantării dreptului la pensie, în corelație și cu alte principii și drepturi fundamentale ocupă un segment semnificativ în jurisprudența instanței constituționale române. Astfel, în 2020, Curtea a declarat neconstituțională legea de abrogare a unor pensii de serviciu, în control a priori, reconfirmând că reformele structurale trebuie să respecte cu strictețe cadrul constituțional de legiferare (Decizia nr. 153/2020). Din acest punct de vedere se pot realiza ample considerații referitoare la exigențele constituționale de calitate a legii și actului de legiferare. (para.113 - Curtea reține că legea criticată are un caracter profund eterogen, vizând statute profesionale diferite, precum și funcții de demnitate publică, tratate împreună din perspectiva pretinsului deziderat de eliminare a „pensiilor speciale“, fără a se respecta, în consecință, exigențele impuse atât din punctul de vedere al formei specifice fiecărui domeniu de reglementare, cât și al fondului reglementărilor.)

Mai recent, CCRa constatat neconstituționalitatea interdicției cumulului pensiei cu salariul în sectorul public, întrucât afectează substanța dreptului la muncă (art. 41), prin împiedicarea persoanele să aleagă liber dacă își continuă activitatea, deși sunt apte și calificate. (Decizia nr. 521/2023: ”constată că un drept fundamental sau exercitarea acestuia nu poate exclude beneficiul altui drept fundamental, de asemenea reglementat în Constituție, pentru că s-ar crea regimuri juridice paralele în funcție de drepturile aflate în discuție. În mod inevitabil, exercitarea

lor concomitentă generează o interrelaționare între acestea, dar în niciun caz în termeni de excludere de la exercitarea vreunui drept sau a vreunei libertăți fundamentale.⁵⁹ (...) exercitarea dreptului la muncă condiționează numai acordarea dreptului la pensie, legiuitorul fiind în drept să instituie condițiile necesar a fi întrunite pentru beneficiul pensiei (sub aspectul, în cazul de față, al vechimii sau al stagiului de cotizare necesar), însă, odată dobândit, exercitarea acestui din urmă drept nu poate condiționa exercitarea dreptului la muncă a pensionarului. Ca atare, beneficiul pensiei nu conduce la prezumția că pensionarul nu poate exercita dreptul la muncă și nu conferă legiuitorului o marjă de apreciere cu privire la stabilirea locurilor de muncă în care pensionarul poate sau nu să lucreze - inclusiv în funcție de sursa de finanțare a respectivelor locuri de muncă. Cumulul pensiei cu salariul reprezintă opțiunea beneficiarului de valorificare a celor două drepturi fundamentale, iar nu opțiunea legiuitorului, ca rezultat al unor măsuri de politică socială. Așa fiind, aspectele sociologice (ideea de îmbătrânire activă la locul de muncă, fără a cumula), statistice (numărul de angajați cumularzi) sau impactul financiar (neinvocat în cauză) nu pot/poate constitui motive/motiv de îngădire a exercitării drepturilor fundamentale.”)

În ceea ce privește dreptul la muncă, în deciziile sale, Curtea a statuat, de exemplu, asupra neconstituționalității suspendării contractului individual de muncă „de drept” și „automat” la simpla formulare a unei plângeri penale de către angajator, reținând că nu trece testul proporționalității impus de art. 53 (“așa fiind, Curtea constată că, în urma efectuării testului de proporționalitate vizând măsura restrângerii exercițiului dreptului la muncă, suspendarea contractului individual de muncă ca efect al formulării unei plângeri penale de către angajator împotriva salariatului nu întrunește condiția caracte-

rului proporțional, măsura fiind excesivă în raport cu obiectivul ce trebuie atins, astfel că dispozițiile art. 52 alin. (1) lit. b) teza întâi din Legea nr. 53/2003 sunt neconstituționale.” (Decizia nr. 279/2015, Para.37.) [6].

În sfera ocrotirii sănătății și a prestațiilor de asigurări sociale de sănătate, Curtea a statuat asupra principiului nediscriminării și a corelării prestației cu contribuția. În materie de indemnizație de maternitate, Curtea a constatat neconstituționalitatea soluțiile legislative care tratează diferit categorii de asigurați aflați în situații comparabile, fără justificare obiectivă și rezonabilă, reținând că toate veniturile pentru care s-a plătit contribuția trebuie avute în vedere coerent la calcul (Decizia nr. 460/2017 – ”admite excepția de neconstituționalitate și constată că soluția legislativă cuprinsă în art. 33 din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 158/2005 privind concediile și indemnizațiile de asigurări sociale de sănătate, care exclude posibilitatea acordării indemnizației de maternitate calculate în raport cu toate veniturile pe baza cărora s-a calculat și plătit contribuția pentru concedii și indemnizații, în alte situații decât cele prevăzute expres de acest text de lege, este neconstituțională”).

Pe dimensiunea legalității restrângerilor în contexte excepționale, Curtea a cenzurat derapaje procedurale și de tehnică legislativă din legislația pandemică (Legea nr. 55/2020), cu impact indirect asupra măsurilor cu relevanță socială (Decizia nr. 392/2021). Mesajul rămâne constant: chiar și în situații extraordinare, limitările care ating drepturi sociale trebuie să se așeze pe baze legale clare, cu acces efectiv la justiție și control de proporționalitate (Decizia nr. 392/2021) [7].

Un exemplu relevant de aplicare a principiilor fundamentale în corelație cu drepturile sociale îl reprezintă și soluția de constatare a neconstituționalității dispozițiilor din Legea educației naționale în măsu-

ra în care acordă burse (de performanță, merit etc.) doar elevilor din învățământul de stat, excluzând în mod discriminatoriu pe cei din învățământul preuniversitar particular și confesional (Decizia nr. 642/2024). Astfel, CCR a reținut că prevederile potrivit cărora doar elevii de la cursurile cu frecvență din învățământul preuniversitar de stat pot beneficia de burse de performanță, instituie o discriminare a elevilor care nu frecventează cursurile unei unități de învățământ de stat, ci ale unei unități de învățământ particulare sau confesionale autorizate/acreditate, în condițiile în care aceștia fac parte din aceeași categorie a beneficiarilor primari ai procesului educațional derulat în cadrul sistemului național de învățământ preuniversitar, bucurându-se de aceeași protecție constituțională și legală. Pentru atingerea scopului legiuitorului constând în recompensarea efortului depus de copii și tineri pentru obținerea unor rezultate remarcabile la diferite competiții naționale și internaționale recunoscute în mod oficial, criteriul determinant/esențial în acordarea bursei de performanță este însăși atingerea performanței în sine, adică obținerea rezultatului prescris de lege, fără a avea vreo relevanță forma de învățământ pe care o urmează respectivii elevi. Prin urmare, discriminarea generată prin sintagma „de stat” din cuprinsul textului legal criticat nu se poate justifica prin rațiuni obiective și rezonabile prin prisma scopului urmărit, fiind astfel contrară art.16 alin.(1) din Constituție. Chiar dacă nu reprezintă în sine un drept fundamental distinct, bursa de performanță are natura unei măsuri legale prin care legiuitorul a ales să materializeze obligația sa constituțională, impusă de art.32 referitoare la dreptul la învățătură și de art.49 alin.(1) privind regimul special de protecție și asistență a copiilor și a tinerilor, de a spijini copiii și tinerii care obțin rezultate remarcabile în diferite activități școlare, culturale, sportive sau tehnicoștiințifice și de a le

asigura accesul la un proces educațional cât mai performant. Or, atât timp cât reglementează o anumită măsură în cadrul marjei sale de apreciere pentru implementarea politicii din domeniul educației, legiuitorul trebuie să fie imparțial și echitabil, în sensul că această măsură trebuie să îi vizeze pe toți beneficiarii primari ai procesului educațional care se află în situații identice sau comparabile. Potrivit jurisprudenței Curții Constituționale referitoare la activitatea de legiferare, când în discuție nu este un drept fundamental, ci un beneficiu legal, legiuitorul este suveran atât cu privire la instituirea lui în sine, în considerarea unor circumstanțe specifice, cât și asupra modalităților și condițiilor de exercitare ale acelui beneficiu, însă este limitat de respectarea normelor și principiilor fundamentale, în cazul de față în discuție fiind principiul constituțional al egalității (a se vedea, în acest sens, Decizia nr.362 din 27 iunie 2023, publicată în Monitorul Oficial al României, Partea I, nr.769 din 24 august 2023, paragraful 22).

Concluzii

Jurisprudența constituțională, cu referire la unele dintre principiile constituționale la care s-a raportat cel mai frecvent analiza constituționalității în domeniul social și economic efectă cel mai avantajos exemplu de protecție a drepturilor și libertăților sociale și economice atât în România, cât și în Republica Moldova. Cercetarea a analizat în principal acea latură a procesului de constituționalizare a dreptului economic în ambele state, constând în înlăturarea interpretării actelor normative contrare prevederilor constituționale. Concluziile la care s-a ajuns în procesul de studiu se bazează pe o selecție de jurisprudență considerată relevantă, privind libertatea economică ca un corolar al dreptului la proprietate privată, iar prin controlul constituționalității nu numai că sunt excluse normele neconstituționale din legislație,

dar se instaurează și procesul de constituționalizare, care trebuie respectat în cadrul procesului legislativ al parlamentelor în domeniul drepturilor social-economice.

În jurisdicțiile constituționale ale ambelor state, nu numai că pot fi sancționate normele legislative ca neconstituționale, dar pot fi eliminate și interpretările prevederilor legale contrare normelor constituționale care, garantează drepturile social-economice. Progresul procesului de control al constituționalității în ceea ce privește garanțiile constituționale ale drepturilor social-economice corespunde tendințelor de creștere a rolului instanțelor constituționale în sistemele de drept ale ambelor state.

Referințe bibliografice

1. *Constituția Republicii Moldova*, adoptată la 29.07.1994. În: Monitorul Oficial nr.1 din 12.08.1994. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=142462&lang=ro# [cited 25.08.2025]

2. *Constituția României*, adoptată la 21.11.1991 Available: <https://www.constitutiaronaniei.ro/> [cited 25.08.2025]

3. VULCAN, Dora. De ce ar trebui să te intereseze decizia CCR privind pensia specială a magistraților, chiar dacă nu e pensia ta. Available: <https://romania.europalibera.org/a/explainer-miza-contestarii-legii-de-pensionarea-magistratilor-la-curtea-constitucionala/33551599.html> [cited 25.08.2025]

4. Decizia Curții Constituționale a României nr.1414/2019. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/113605> [cited 25.08.2025]

5. Decizia Curții Constituționale a României nr. 872/2010. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/119896> [cited 25.08.2025]

6. Decizia Curții Constituționale a României nr. 279 din 23 aprilie 2015 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 52 alin. (1) lit. b) din Legea nr. 53/2003 - Codul muncii. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocument/168883>

7. Decizia Curții Constituționale a României nr. 392 din 8 iunie 2021 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 3 alin. (2), ale art. 4 alin. (1) teza a doua și ale art. 72 alin. (1) din Legea nr. 55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, ale art. 72 alin. (2) din aceeași lege, cu referire la art. 42 alin. (3) din Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 21/2004 privind Sistemul Național de Management al Situațiilor de Urgență, precum și a dispozițiilor Ordonanței de urgență a Guvernului nr. 192/2020 pentru modificarea și completarea Legii nr. 55/2020 privind unele măsuri pentru prevenirea și combaterea efectelor pandemiei de COVID-19, precum și pentru modificarea lit. a) a art. 7 din Legea nr. 81/2018 privind reglementarea activității de telemuncă. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/244272>

8. Decizia Curții Constituționale a României nr. 362 din 27 iunie 2023 referitoare la excepția de neconstituționalitate a dispozițiilor art. 33¹ din Legea nr. 303/2004 privind statutul judecătorilor și procurorilor. Available: <https://legislatie.just.ro/Public/DetaliiDocumentAfis/273967>

9. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 14 din 06.07.2006 pentru controlul constituționalității unei prevederi din Anexa nr.2 la Legea nr.156-XIV din 14 octombrie 1998 “Privind pensiile de asigurări sociale de stat” în redacția Legii nr.358-XV din 31 iulie 2003 “Pentru modificarea și completarea unor acte legislative” și pct.33 din Regulamentul cu privire la modul de calculare a pensiei, aprobat prin Hotărârea Guvernului nr.843 din 10 septembrie 1999 (Monitorul Oficial 112-115/13, 21.07.2006) Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=16286&lang=ro

10. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 4 din 27.01.2000 privind controlul constituționalității unor prevederi din legile care reglementează asigurarea cu pensii a judecătorilor, procurorilor, anchetatorilor Procuraturii și funcționarilor publici. Publicat : 10-02-2000 în Monitorul Oficial Nr. 14-16 art. 07. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=9848&lang=ro

11. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 10 din 02.06.2009 pentru controlul

constituționalității unor prevederi din Legea nr. 94-XVI din 8 mai 2008 „Pentru modificarea și completarea unor acte legislative”. Publicat : 10-06-2009 în Monitorul Oficial Nr. 101 art. 10. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=14103&lang=ro

12. *Codul muncii al Republicii Moldova*, adoptat la 28.03.2003 în baza Legii nr.154/2003. În: Monitorul Oficial din 29-07-2003 Nr. 159-162 art. 648. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=151096&lang=ro

13. Hotărârea Curții Constituționale a Republicii Moldova nr. 9 din 22.07.2025 privind excepțiile de

neconstituționalitate a articolului 90 alin. (2) lit. a) din Codul muncii (plafonarea despăgubirii acordate de angajator în cazul concedierii ilegale a salariatului [3]). Publicat : 14-08-2025 în Monitorul Oficial Nr. 430-433 art. 105. Available: https://www.legis.md/cautare/getResults?doc_id=150199&lang=ro

14. Raport prezentat de autori în cadrul Conferinței Științifice Internaționale „Competitivitate și Inovare în Economia Cunoașterii”, ediția a 29-a, Chișinău, Academia de Studii Economice din Moldova (ASEM), 26 septembrie 2025.

